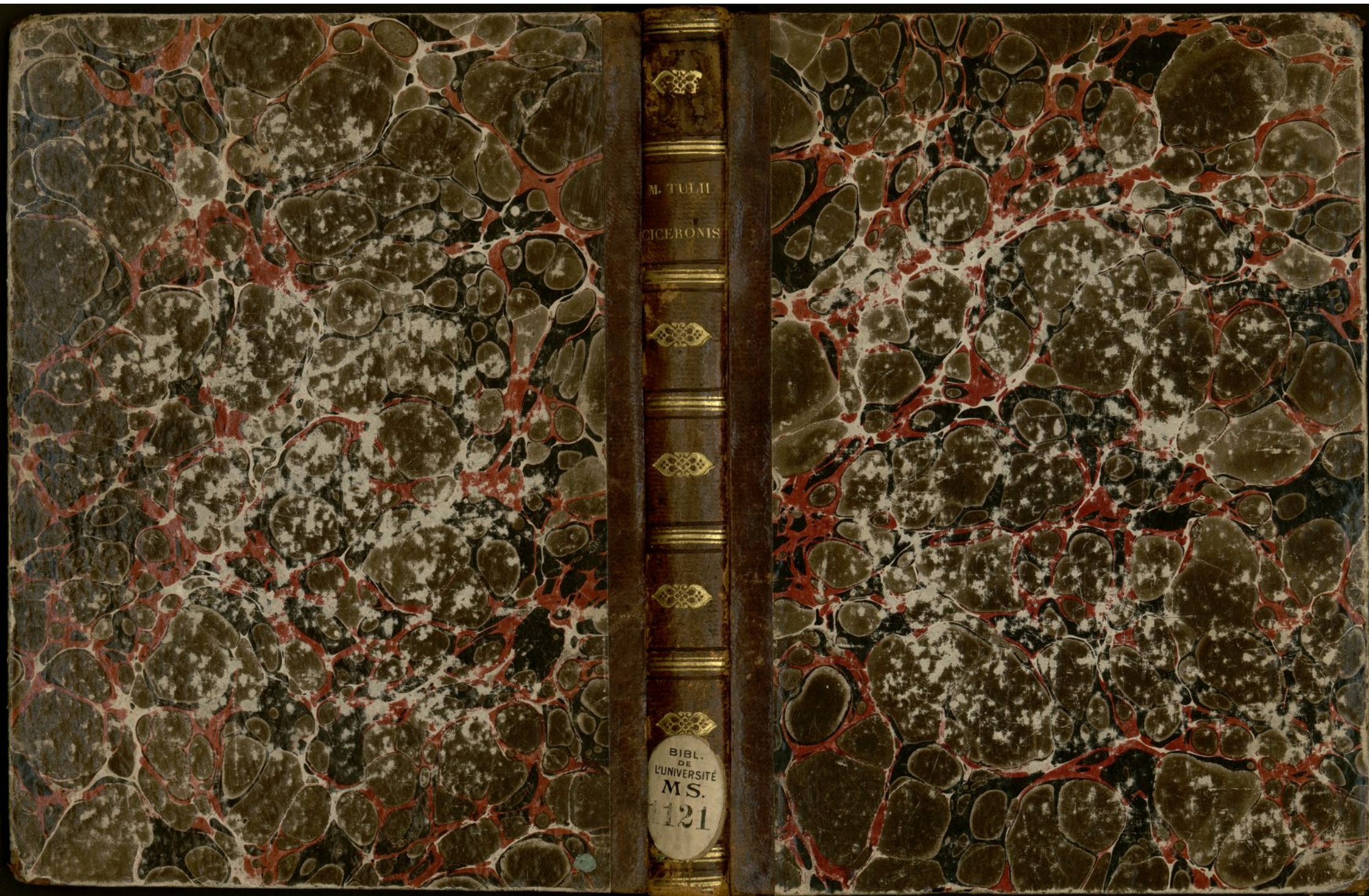

M. TULLII
CICERONIS

BIBL.
DE
L'UNIVERSITÉ
MS.
1121

Tragédie de l'homme. De l'homme.

BIBL.
DE
L'UNIVERSITÉ
MS.
1121

210

Questi libri di Cicerone sono postillati da
due mani; la serie più numerosa di postille
è di mano del ~~chiodo~~ ^{codice} Pietro Galland, autore
delle Osservazioni sulle istituzioni di Quintiliano.

A Monsieur Bréal

Ce livre qui est arrivé en Italie de
la France je désire qu'il rentre en
France, en passant par les mains
du philologue français le plus digne
de le posséder.

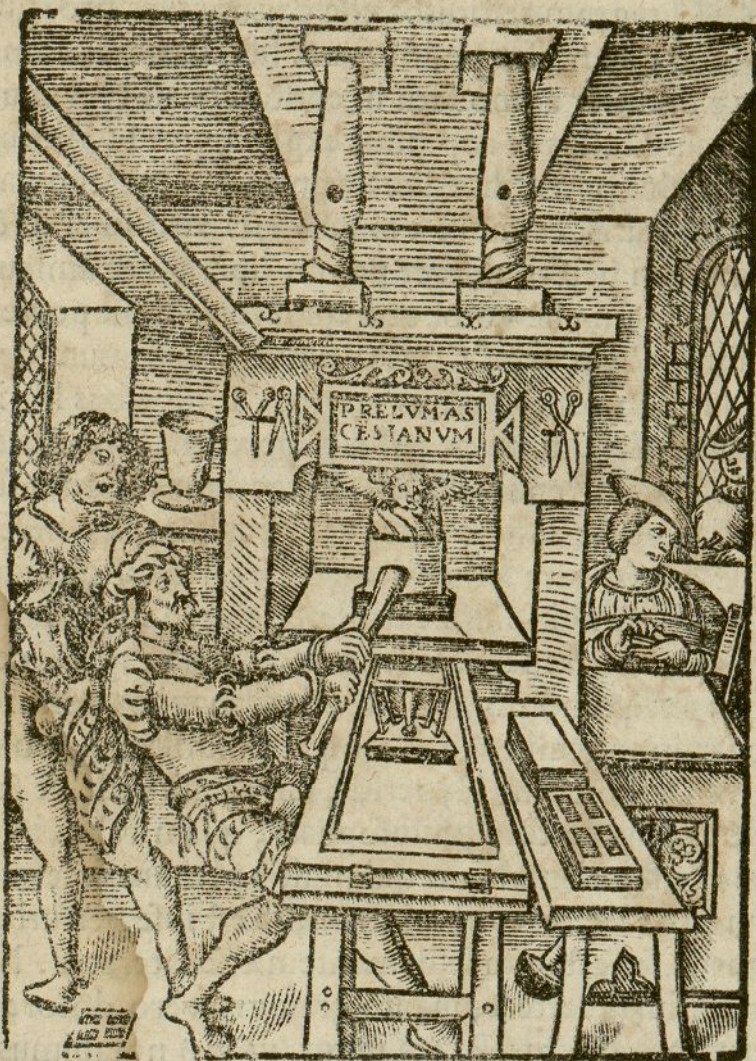
Angelo DeFebernati

Florence, 30 octobre 1879.

4
M. T. CICERONIS

EPISTOLA AD OCTAVIUM,
Iacobi Lodoici Rhemi com-
mentariis illustrata.

PARISIIS,
Apud Michaëlem Vascosanum, in via quæ est ad
D. Iacobum, sub Fontis signo. Cū priuilegio.

1539.

IACOBVS LODOICVS STRE-
baus Michaëli Vascofano S.

VVM paucis his diebus Marci Ciceronis Antonianas literario praelo subiicere velles, & in libello nostro locos aliquot manu signatos, & in integrum restitutos esse cognouisses, pro familiaritate nostra petisti, vt & libellum tibi commodarem, & quæ breuiter admodum in epistolam ad Octauium subnotaram, paulo fusius & copiosius explicarem: Id aliorum cõmentariis in Philippicas, haud male annexum iri, & fortasse nõnullis vsui futurũ. Accessi tuæ voluntati, ne viro liberali & amico rem exiguam petẽti, viderer parum liberalis & amicus. Hoc quicquid est, tuum esse volo, vt si quid forte boni portet, hanc quoque tibi gratiam debeat lector, qui iam plurimum debet eo nomine, quod in comparandis vndique tersioribus libris, tum græcis, tum latinis, sumptibus nullis pepercisti. Cognoscet quàm sit periculosum, in Repub. versari, Potentium virorum suscipere inimicitias, Arbitrum esse magnarũ partium, Ex affectu magis quàm è Rep. dicere sententiam, De pueritia magnum quiddam polliceri, Ambitiosum extollere, Puerio imperium committere, Læso concedere lædentem, Ardua capere consilia, quæ viribus exequi nõ possis. Sciet etiam magnos honores non vacare magnis periculis, Viris eloquentissimis exitium durum accidisse, vt Demostheni, Hyperidi, Ciceroni. Videbit & illud, quanto sit facilius in tuto philosophari, quàm rebus in aduersis seruare constantiam. Nam qui multis planum fecerat, in sapientem non cadere perturbationem, sic est ipse perturbatus, vt ad extremam senectutem se dementem esse fateretur. Nec inutile fuerit animaduertere, quanto grauius à vero dolore quàm ab arte erumpat affectus. Pauca igitur (vt vis) notabimus, vt inde studia bonorum iuuentur. Vale.

A R G V M E N T V M.

AESARE post receptas Hispanias expeditionē in Dacos, & inde in Parthos destinante, Octavius præmissus Apolloniam, studiis vacavit. Utq; primum occisum eum, hæredemq; se comperit, diu cunctatus an proximas legiones imploraret, id quidem consilium ut præceps immaturumque omisit: ceterum vrbe repetita, hæreditatem adiit. Nihil autem convenientius ducens, quam necem avunculi vindicare, tuerique acta, ad optimates, & ad Ciceronem maxime, se contulit, quibus Antonium inuisum sentiebat. Veteranos, authore Cicerone, in suum ac Reipu. auxilium quanta potuit largitione contraxit. Iussusq; comparato exercitui pro prætore esse, & cum Hircio ac Panſa qui consulatum susceperant, D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio mense confecit duobus præliis. Hoc bello quum Hircius in acie, Panſa'que post ex vulnere, periissent, & cognovisset Antonium post fugam à Marco Lepido receptum, ceterosq; duces & exercitus consentire pro partibus, causſam optimatum sine cunctatione deseruit. Hæc Suetonius. Inita cum Antonio & Lepido societate, imperio partito, proscriptionis tabula confecta, Cicerone morti destinato, iam populo tumultuante, præmittuntur equites in urbem, & paucæ legiones, quæ loca ad Quirinalē collem sita occuparent. Trepidabat Senatus, cohortibus armatis circumseptus. Decernebat omnia metu. Erāt in Capitolio signa, in vrbe milites vagabantur, & in cāpo Martio castra ponebantur. Tum libertate penē deplorata, scripsit hanc epistolam: mox effugit, ut in Macedoniam ad M. Brutum transiturus; at in itinere celsus est. Cætera leges in Plutarcho. Accusatio est. Status qualitatis. Genus ardens & patheticum. Præcipua vis eius in affectu & amplificationibus. In hoc epistolæ genere nō alia vis artis est, quàm in illa forensi accusatione. Quod si non missa, sed habita coram fuisset, sicut actio forensis, ita & hæc, orationis nomine diceretur: & certe quidem sic nominari potest.

M. T. C I C E R O O C T A V I O S.

I per tuas legiones mihi licitū fuisset, quæ nomini meo, Populoq; Romano sunt inimicissime, venire in Senatū, coramq; de Rep. disputare, fecissem: neq; tam libenter, q̄ necessario. Nulla enim remedia quæ vulneribus adhibētur, tam faciunt dolorem, q̄ quæ sunt salutaria. Sed quoniam cohortibus armatis circumseptus Senatus, nihil aliud vere potest decernere, nisi timere: in Capitolio signa sunt, in vrbe milites vagantur, in Campo castra ponūtur, & Italia tota legionibus ad libertatē nostram cōscriptis ad seruitutem adductis, equitatuq; exterarum nationū detinetur, cedā tibi in præsentia foro, curia, & sanctissimis deorū immortalium templis, in quibus reuiuiscēte iam libertate, deinde rursus oppressa, Senatus nihil consulitur, timet multa, assentitur omnia. Pōst etiā paulò temporibus ita postulantibus, cedam Vrbe, quā per me conseruatam vt esset libera, in seruitute videre nō potero. Cedam vita, quæ quanquā sollicita est, tamen si profutura est Reip. bona spe posteritatis me consolatur: quæ sublata, non dubitanter occidam: atq; ita cedam, vt fortuna iudicio meo, non animus mihi defuisse videatur. Illud vero, quod & præsentis doloris est indicium, & præteritæ iniuriæ testimoniū, & absentiū sensus significatio, non prætermittam, quin, quoniam coram id facere prohibeor, absens prosum. Siquidē mea salus aut utilis Reipub. est, aut coniuncta certē publicæ saluti.

Nullum

Nullum preterit exordium. In causa fuit tum ira, quæ frequenter properat ad rem, ut in Catilinaria prima. Tum inutilitas, quoniam inutile sit eum conciliare velle, quem acerbè vii perditum accuses. Initium parat auditorem quasi leuior quædā medela: huic autem extremo malo remedia adhibentur extrema. Itaque ad rem statim venire melius est. Refutationi quoque non erat locus, neque contradictio: quippe sua confirmabat: non autem refutabat aliena. Tres sunt igitur partes orationis huius, Expositio, Confirmatio, Epilogus. Quum autem aliæ sint expositiones ad docendū, aliæ magis ad mouendū comparatæ, non est hæc docendi causa, sed potius ad mouendos animos, indignitate rei ducta. Operæ precium est igitur excipere de multis id quod necessariū est, atque simplex ad docendum proponitur. Illud est eiusmodi, Non licet mihi venire in Senatū ad disputandū de Rep. læsa: impedimēto sunt tuæ cohortes. Cedam curia, cedam vrbe, cedam vita, sed iniuriæ testimoniū relinquam. Hæc omnis est summa, quæ ad prudentiā non ad artem referri debet. Reliqua magis spectat artem, cuius est magnus author animi verus dolor. Referatur ad indignationis locos, Indignū esse Senatū Senatoribus esse preclusum, nisi ad libidinem Senatuscōsulta fiat: Legiones inimicas esse bonis ciuibus, & Populo Romano, quū tueri debeāt Remp. cuius auspicijs authoratur: Senatū obsideri cohortibus, cui permittēda est prima libertas: eundē perimere, qui decernere recte nō potest sine tuta seueritate: Capitoliū signis atque vexillis occupari, ut ex arce impendeat periculū, unde potius expectari oportuerat auxiliū: In campo Martio extra urbem locari castra, ut quasi sub hoste trepidet ciuitas & comitia: Legiones ad Reip. salutē antè cōscriptas, nunc in eius perniciem cōueri, ad seruitutem ciuiū adduci: Equitatum Gallicanū iungi: Cedere hominē foro, qui lōgo tempore dominabatur in eo. Cedere eundem curia & templis (ubi quotque Senatus habebatur) qui salutaribus consilijs olim seruauit Rēpub. Cedere eundē vita, per quē viuūt alij, per quē sperabāt libertatē retinere posse, cuius animū in deploratis rebus prodesse velle intelligāt. Hæc omnia sunt ad iniuriā augendā cōparata, ut (quod ait) esset præteritæ iniuriæ testimoniū, & absentiuū sensus significatio. Hæc & similia qui viderit, ab arte naturā, ab affectibus argumēta, faciliē segregabit. Singulis imorabimur, ut quā habeāt grauitatē, examinare possit. Id optime faciet, qui diligēter inquiret qua quicque ratione dictū sit. **SI PER TVAS legiones.** Per legiones & veteranos patris tui Iulij Cæsaris mihi non licuit in Senatū venire quū ageretur de tuo Cōsulatu & de Rep. Sunt enim nomini meo, id est mihi & meæ dignitati inimicissimi veterani, quoniā me Pompeianū, & illarū partiū fautorem esse arbitrātur. Inimicissimi quoque populo Romano, cuius spolijs & præda, ut iā dudum sub C. Cæsare, ditari volūt. Si venissem in Senatū, corā de Rep. disputassem, qui nūc in absentia dico sententiā. Id autē fecissem non animi mei libidine siue cupiditatē, sed potius quadā necessitate ductus. Ut enim medici & chirurgi necessitate compulsi vulneribus grauitè vrgētibz, acia quidē sed salutaria adhibēt medicamēta, sic ego nō cupiditate raptus, sed necessitate adductus, acerbā quidē vulnere Reip. at salutaria remedia adhibuissem. Consiliū dedissem patribz, ut antè morerētur,

M. T. C I C. E P I S T O L A

quàm seruitutis tuę iugū subirēt. Cohortibus armatis, quæ singulis in legionibus denæ sunt, circūseptus & obsessus est Senatus, ne liberū sit cuiq; quā velit dicere sententiā. Itaq; nō tam decernit (quod eius propriū est) q̃ timet vim legionū tuarum. In Capitolio summa arce nostrę ciuitatis, signa, vt aquilę, vexilla, dracones sunt, nō secus ac si ab hoste teneatur. In vrbe milites vagantur, qui antea extra urbē solebāt haberi. In cāpo castra ponuntur, non modō vt obsideatur ciuitas, sed etiā vt in comitijs proximis nulla sint honorū libera suffragia, per vim adolescens creetur Cōsul, vt maiore potentia optimos quosq; aut occidat, aut turpiter seruire cogat. Italia tota detinetur quasi vinculis implicita, detinetur inquam legionibus ad libertatē nostrā cōscriptis, hoc est delectis, interfecto Cæsare, quæ Antoniū tyrannū persequerētur. Cōuersę sunt ad nostrā seruitutē cū equitatu exterarū nationū, vt Gallorū. Equites alios duxit Lepidus ē Gallia Comata, alios Antonius ē Togata. Cedā tibi in pręsentia, id est pręsenti violentia, foro: id est nō veniā ad concionem. De iudicio nō hic agitur, sed de loco ad forū in quo cōciones habebantur. Cedā curia, vbi cōsilia publica tractantur. Cedā sanctissimis deorū immortalū tēplis, hoc est locis augurio cōsecratis, in quibus interim cōsulebatur Senatus: nunc nihil, oppressa libertate, consulitur: paulō antea mortuo Cæsare, & reuiuiscēte iā libertate, cōsulebatur, vt ostēdunt i Philippicis. Ne sit igitur falsum, hoc modo dicendū est, In tēplis reuiuiscēte libertate cōsulebatur, deinde nihil consulitur. Est enim zeugma. Senatus timet multa à triūuiris pericula: assentitur omnia, hoc est pniciosissima quęq; decernere cōpellitur. Pōst etiā paulō, tēporibus, hoc est periculis postulātib; cedā vrbe, quā per me ab incēdio Catiling cōseruatā, in seruitute videre nō potero. Hoc velum fuge prætēdit, sed Antoniū metuit, & dissimulat. Cedā vita, quartus est gradus in amplificationē calamitatis. Cedā foro, cedā curia, cedā vrbe, cedā vita, quæ quanquā sollicita est, plena anxietatis, plena metus vrgētis, ad mortē propēsa, excedere parata, tamē si profutura est reip. me cōsolatur, & facit vt viuere velim spe posteritatis, quia spero Rēpu. libertate iterū datū iri. Quōd viro turpe sit timere mortem, dissimulāter indicat se quidem velle viuere, nō cupiditate vitę, sed nomine Reip. Sensus est, Ego nimīū sollicitus, afferrē mihi manū, ac me interficere, aut ruerē in militū ferrū: sed mori volentē, vita me solatur, quia sit profutura Reipub. Nā spes omnis libertatis etsi penē excidit, nō omnino tamen adhuc excidit. Ea sublata ac perditā, nō dubitāter occidā, aut aliquis me interficiet, aut mihi ipse mortem cōsciscam. Id quibuscūq; viri fortis esse videbatur, vltro oppetere mortē. Ne vero per temeritatē eō mali deuenisse dicatur, addit, ita cedā, vt fortuna iudicio meo, non animus mihi defuisse videatur. Sēsus est, Sermo hominū feret, nō animū consiliūq; mihi defuisse, sed quū recte iudicassē, non secutā esse fortunā, à qua recta cōsilia persape superantur. Non autem prætēmittā indicium mei doloris, quin ostendam quantū mihi doleāt mala pręsentia: Nō pręteritę iniurię testimoniū, quin literis tester & meas & Reip. graues iniurias: Nō absentīū sensus significationē, quin aperiā quid de Rep. quid de perniciosis ciuib; sentiāt absentes. ij sunt boni Senatores inimici Lepido, Antonio, Octauio, qui metu perculsi se in fugam coniiciunt.

Nam per

Nam per deūm immortalium fidē (nisi forte frustra eos appello, quorum auris atq; animus à nobis abhorret) perq; fortunā Po. Romani, quæ quanquā nobis infesta est, fuit aliquando propitia, & vt spero, futura est, quis tam expers humanitatis, quis huius vrbis nomini ac sedibus vsqueadeo est inimicus, vt ista aut dissimulare possit, aut non dolere? aut si nulla ratione publicis incommodis mederi queat, nō morte proprium periculum vitet?

Exposuit cur in Senatum nō veniat, quo statu sint res, quem provideat exitū, ad quid hæc scribat. In his seruatus est ordo. Causa cedēdi curia, præcurrit, effectus subsequitur, posterius est vrbe cedere, postremū, relicto iniuriæ testimonio obire mortē. Quod autē cōfirmatio partes expositionis amplius explicare & cōfirmare debet, assumit duas ē narratione partes, quas vehemēter amplificet. Altera demonstrat iniuriā Reip. altera Ciceronis. ex his duabus colligitur Octauium esse plusquā tyrannū, esse plusquā acerrimū hostem. Etenim quia de facto constat, de qualitate facti pauci dubitāt: omnis disputatio conferuntur ad quantitatem, quāta sit bonis viris & Reip. allata iniuria. In statibus autē qualitas & quantitas vno nomine cōtinentur. In amplificādo quādā more narrātis exponit: nō tamen expositio dicitur aut narratio. Est enim (vt ait in partitionibus) amplificatio, vehemens quādā argumētatio: quæ quum res & verba multa exaggerat, narratio brevis & densa quibusdā videtur. At eadem vis nō est. nam finis narrationis est cognitio: finis amplificationis est motus, & ratione innexi argumēti, fides. Ad exponēda quæ sequuntur, vtile erit intelligere & memoria complecti leges amplificationis. describit eas in oratorijs partitionibus, & Quintilianus in octauo. Amplificāti sumenda sunt verba grauiā, plena, sonantia, iuncta, facta, cognominata, non vulgata, superlata, translata, dissoluta coniunctionum vinculis, relata, iterata, duplicata, gradatim ascendentia. Conglobandæ res, & frequentandæ, in quibus valent contraria, pugnantia, causæ, effecta, similitudines, exempla, & ea quæ natura aut vsu magna & grauiā videntur. Iuuant figuræ plurimum, obtestationes, interrogationes, acclamationes, prosopopœiæ, imprecationes, addubitationes, & omnes reliquæ viribus acriores. hæc diligenter obseruanda, vt intelligatur qua vi quōve impetu feratur orator. NAM PER DEVM IMMORTAL. FIDEM.) Rationē inuenit iusto dolori, ne sine ratione duces lædere, & iniurias vltro obijcere dicatur. inde transitū facit ad Reip. calamitates, vnde constat innexū esse vinculū, quo vincirentur expositio & confirmatio, & ratio alligaretur, cur hoc scripti genus reliquisset. Dij immortales vestram fidem apello,

M. T. C I C. E P I S T O L A

nisi forte frustra eos appello, quorū auris atq; animus aliquādo propitius, nunc auersus à nobis abhorret. Preces aurem primū feriūt, deinde animum. hæc duo dixit ex ordine, nō aliter de dijs (quibus veteres attribuebāt corpora) quā de hominibus locutus. Erupit affectu grauissimo, quod etiā ope deorū destitutus esset. Deūm etiā in oratione dicimus, non tantum deorum. id iubet in Oratore. Per deūm fidē obtestari, nihil aliud est quā deos appellare, quorū fide nitimur. Per fortunam po. Romani iuro, quæ nobis infesta & nocere parata est, fuit aliquādo propitia, & ut spero, futura est: quod si erit, tollētur improbi tyranni, restituetur antiqua libertas. Fortuna à Romanis credebatur esse dea. Colebatur aris & fanis. Multis vndiq; donis & muneribus augebatur. Omnipotēs epitheto magni Iouis dicebatur. Hic igitur cū superstitioso populo inane numē appellat. Quid tam expers humanitatis. id est, sensus humani. quis huius virbis nomini & dignitati vsque adeo est inimicus, ut ista aut dissimulare possit ut inhumanus, aut nō dolere ut inimicus? aut si nulla ratione publicis incōmodis & malis mederi queat, quādoquidē Resp. extremo sit affecta morbo, nō morte propriū periculum vitet, aut pugnet ad mortē, aut sibi ipse auferat vitā? Hæc eō tendūt, ut probetur, aut re verboq; resistendū, aut fortuna sæuiente moriendum.

Nam ut ordiar ab initio, & perducam ad extremū, & nouissima conferam primis: quæ non posterior dies acerbior priore, & quæ nō insequens hora antecedēte calamitosior Pop. Rom. illuxit? M. Antonius vir animi maximi (utinā etiam sapientis consilii fuisset) C. Cæsare fortissime, sed parum feliciter à Reipub. dominatione semoto, cōcupierat magis regium, quā libera ciuitas pati poterat, principatum. Publicā dilapidabat pecuniam, ærarium exhauriebat, minuebat vectigalia, donabat ciuitates, ex commentario Dictaturam gerebat, leges imponebat, prohibebat Dictatorem creari legibus, Senatuscōsultis ipse repugnabat in Senatu, prouincias vnus omnes cōcupiebat. Cui sordebat Macedonia prouincia, quam victor sibi sumpserat Cæsar, quid de hoc sperare aut expectare nos oportebat?

Duabus de causis res Antonij cōmemorat, Altera, ne videatur sine magna causa ad imaturos honores Octauū extulisse, qui solus beneficio veteranorū poterat

poterat libertatis esse vindex. Altera, amplificandi gratia, & quò maior ab Octa-
 uio quàm à Marco Antonio illata Reipub. videatur iniuria. Hoc indicat his
 verbis, Quæ nō posterior dies acerbior priore? & quæ nō insequens hora ante-
 cedente calamitosior Pop. Romano illuxit? Hæc igitur vis est argumentatio-
 nis: Quia M. Antonius concupierat magis regium, quàm libera ciuitas pati po-
 terat, principatum, extitisti nostræ libertatis vnus vindex. Quis ergo te feret gra-
 uorem principatum ambientem, & referentem pro libertate seruitutem? Hono-
 res & præmia tibi data sunt maxima, cur immemor beneficij confundis omnia?
 Vtrunq; iniquū, & te facere quod ipse nō modò cōdemnas, sed etiā bello per-
 sequeris: & beneficiorum summorū memoriā delere, beneficia maleficijs com-
 pēsare. Fons huius argumēti, caussa duplex, cur venerit, quantū debuerit. Causse
 porro, inquit Fabius Quintilianus, non ad conuincendū modò quod obijciunt,
 sed ad defendendū quoq; excuti solent. Ex contrario ad augendū scelus excu-
 ti possunt. Tractatio est in amplificandis belli suscipiendi causis, in augēdis ho-
 noribus, in opponendis effectibus contrarijs, seruata incrementi contentione.
 ORDIA AB INITIO.) Possumus aliunde q̃ ab initio ordiri. vnde Quinti-
 lianus iudicat melius à Græcis proœmiū dici, quàm à Latinis exordium. NO-
 VISSIMA.) Falsus est Aulus Gellius, qui scripsit capite primo & vicesimo de-
 cimi libri, verbo nouissimus & nouissime, abstinuisse Ciceronem, quia non esse
 latinū iudicaret. HORA.) diem censuerat acerbiolem, quod tēporis erat lon-
 gioris: vt augeret, addit horam calamitosiorem, quoniā plus esset in singulas ho-
 ras incrementum calamitatem. Marcus Antonius vir animi nō illius angust, abie-
 cti, ignaui, minuti, sed maximi, at insipientis consilij fuit. Deerat illi virtus, & vera
 fortitudo, nō deerat audax animi magnitudo. Is Cæsare à Cassio, à Bruto cæte-
 risq; cæso, & fortissime, hoc est summa virtute fortitudinis, qualem gerūt tyrāni-
 cidæ, sed parum fœliciter, à dominatione & tyrānide semoto, cōcupierat regium
 principatū populo Romano semper inuisum, propterea quod vnā maxime de-
 mocratiā probabat. Idē Cōsul in tumultu ciuitatis publicā dilapidauit pecuniā,
 Septies millies sestertiū ex Opis æde sustulit, redactū ex bonis proscriptorū. Pe-
 cunia dilapidari tum dicitur, quū dissipatur. verbum sumptum est à lapide in quo
 præco in auctiōibus prædicat. Ea pecunia nō contentus, ærariū exhausit illud
 quod in æde Saturni habebatur. Minuit tributa & vectigalia. Tabulā affixit qua
 ciuitates Cretēsium vectigalibus liberabātur. Donauit etiā ciuitates ex cōmenta-
 rio. nam quū decretum fuisset acta Cæsaris rata fore, scripsit in cōmentario (quod
 vulgo regeſtum nominatur) eorū nomina qui petebant ciuitatem aut Romā, aut
 quāuis aliā ad percipiēdas cōmuneis vtilitates expetendam. Tum mētiris est il-
 los omneis à Cæsare ciuitate donatos. Sic accepta pecunia peregrinis & adue-
 nis impleuit optimā quamq; ciuitatem. Dictaturā gessit nō quidem nomine, sed
 ipsa re, quū more Dictatoris vnus imperaret omnibus, & iussa faceſſere com-
 pellerētur omnes. Leges imposuit graues, quasi pondus humeris, Vnā de præto-
 rijs & consularibus prouincijs præter Cæsaris legē prorogandis, Alterā de tertia
 Decuria iudicū, vt Cēturiones cū ordine equēstri & senatorio iudicarēt, Aliā de

M. T. C I C. E P I S T O L A

restituendis exulibus, Aliā de colonia in agro Campano collocāda. Prohibuit Dictatorē creari legibus. Dictaturā quē vim iam regiē potestatis obsederat, funditus ex Rep. sustulit, de qua ne sententiē quidē sunt dictē. Scriptū Senatusconsultū quod fieri vellet, attulit: quo recitato, eius studio obsecutus est Senatus, & amplissimis verbis gratias egit. Nō intellexit quō res esset abitura. Postq̃ dominari cōpit Antonius, & ad pacandā Rēp. Dictator necessarius esse visus est, nō licuit aliquē creare legibus, quoad irritum fieret illud Senatusconsultū. Illud est quod Cic. queritur, alioqui nihil esset vitij prohibere Dictatorē creari legibus. Senatuscōsultis ipse repugnauit de chirographis, de libellis, de honoribus Cæsaris, de prouincijs. Prouincias vnus omneis cōcupiuit. Iulius Cæsar sumpserat Macedoniā prouinciā, vnde cōmode Getas & Parthos adoriri posset: eoq̃ iam legiones prēmiserat. Cæsare interfecto, Antonius Macedoniam ambire cōpit, vt Getis bellū illaturus, quos rumor erat populari Macedoniā. Cupiebat autem inde reuocare legiones in Italiam, quod postea fecit. Statuit itaq̃ spreta Macedonia tanquā viliore prouincia, petere Galliā, vnde Cæsar antē reuersus inuaserat in Rempublicā. Quum impetrare nō posset, coactis militibus in eam irrupit. Plura leges in Appiano, in Philippicis, in Plutarcho, in Suetonio. Hæc breuiter annotauimus, quia ad rem præsentem satis esse videbātur. Ex his rebus dense frequentatis ac membratim expositis efficit hanc summā, Antonium perditū fuisse, tacite significans in hac parte nihil se peccasse, qui Senatui populoq̃ Ro. fuerit author huius belli capeffendi: magnam Octauio obsistendi causam fuisse, nullam mutandæ voluntatis. Hactenus de primo iniuriarum gradu.

Extitisti tu vindex nostræ libertatis, vt tūc quidē, optimus (quod vtinā neq; nostra nos opinio, neq; tua fides fefellisset) & veteranis in vnum cōductis, & duabus legionibus à perniciē patriæ ad salutem auocatis, subito propē iam affectam ac prostratam Rempub. tuis opibus extulisti. Quæ tibi nō antē, quā postulares, maiora quā velles, plura quā sperares, detulit Senatus? Dedit fasces, vt cum authoritate defensorem haberet, non vt imperio se aduersum armaret. Appellauit Imperatorem, hostium exercitu pulso tribuens honorem, non vt sua cæde cæsus ille fugiēs exercitus te nominaret Imperatorem. Decreuit in foro statuā, locū in Senatu, summū honorē ante tēpus. Si quid aliud est quod
dari

dari possit, addat. Quid aliud est maius quod velis sumere? Sin autē supra ætatem, supra consuetudinem, supra etiā mortalitatem tuā tibi sunt omnia tributa, cur aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficii sui, sceleratē circūscribis Senatum? Quō te misimus, à quibus reuerteris? Cōtra quos armauimus, quibus arma cogitas inferre? A quibus exercitū abducis, & aduersus quos aciem struis? Cur hostis relinquitur, ciuis hostis loco ponitur? Cur castra medio itinere longius aduersariorum castris, & propius urbem mouentur?

Antoniana iniuria ad bellū cōmouit Octauīū. Belli finis ab optimatibus credebatur esse libertas. Sceleratus detorsit in seruitutem. Acerbiorem igitur iniuriā attulit, qui nō modō libertate, sed etiā magna spe subito spoliavit incantos. Vultus altius adegit, ac repentino malo grauius perturbauit animos. Sit is in male agendo tanto sceleratior, quanto bene agendi fuit illi causa maior. Non quia ad militū stipendia patrimonium auctioratus est, & extitit vindex libertatis tum optimus, ideo laudatur: sed cōtra quia à tali ratione & instituto deflexit, impurus & nefarius ostenditur. Huc accedūt multa Senatus in eum merita, quæ nō ad dominationē, sed ad bonorū custodiā accumulata fuerāt. Colligendū est igitur (vt antē dixi) grande scelus admisisse, qui tā graues causas nō audierit quā remper se impiā moliebatur, & quæ virū bonū nō alijs præcurrentibus causis maxime dehortetur. **EXTITISTI TV** &c. Extitisti, ē cæteris prodixisti, ac præcipuus factus es vindex & assertor nostræ libertatis, quā opprimebat Antonius. tū eras optimus libertatis assertor, nūc misere seruitutis importunus author. Nostra nos de te opinio fefellit. Senatores tua fides milī bonisq; ciuib; data, deinde violata, decepit. Veteranos, hoc est exercitiores illos C. Cæsaris milites in colonijs agētes, ad bellū excitasti, coegisti, in vnumq; cōduxisti: duas legiones Martiā & quartā Antoniū secutas, & ad perniciē patrię versas, à pernicie & in cōmodo ad salutē auocasti. Nam Antonio relicto, optimatiū causam tuendam te duce susceperūt. Opes & patrimonium effudisti, & in salutem Reipublicę collocasti, vt extolleret eam propē iam affectā, hoc est, graui vulnere morboq; laborārem, ac ita prostratā, vt ab illo suo statu tota deiecta & humi fusa videretur. Ea de re magnificētius Antoniana tertia. C. Cæsar adolescēs penē, potius puer, incredibili ac diuina quadā mente, atq; virtute, tum cum maxime furor arderet Antonij, cumq; à Brundisio crudelis & pestifer reditus timeretur, nec postulanti-
bus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidē nobis, quia fieri posse non videba-

M. T. CIC. EPISTOLA

tur, firmissimū exercitū inuictō genere veteranorū militū comparauit, patrimoniumq; suū effudit, quanquā nō sumus vñ eo verbo quo decuit, nō enim effudit, sed in salutem Reipublicę collocauit. Cui quanquā gratia referri tanta nō potest quanta debetur, habēda tamen est quantā maximā animi nostri capere possunt. Nec vero de legione Martia fileri potest, quę quū hostem P. Ro. Marcū Antonii iudicasset, comes eius esse amētig noluit, reliquit Cōsulem, & Albę cōsedidit. Quarta legio duce Lucio Egnatuleio Quęstore ciue optimo & fortissimo, Cæsaris authoritatē atq; exercitum persecuta est. Hęc Cicero. QV AE tibi & c.) Omnia tibi detulit Senatus, magna quidē res est, antequā postulares, in celeritate maior est gratia. Maiora quā velles, hęc amplior est liberalitas. Plura quā sperares, hoc omniū maximū, nō modō superasse voluntatē, quę verecundius & parcins explicabat verbo quę sibi dari vellet, sed etiā vicisse spem quę longius extenditur ad omnia quę fieri possunt. Hoc modo quatuor veluti gradibus in altū sustulit quā augere cupiebat Senatus liberalitatē. Genus anteposuit, & vniuersum premiū, vt deueniret ad singulas partes. Quę sunt illa tāta premia? Fasces dedit, appellauit imperatorē, decreuit in foro statuā, locū in Senatu. His verbis Octavius abusus est, & omnē impleuit iniuriā. Eō tendit hęc omnis amplificatio. Dedit Senatus ille fasces, vt Proprētor cum authoritate bellū administraret. Habebāt autē Proprētores in prouincia sex liētores, ac totidē fasces, quot Prētores in vrbe. Appellauit Imperatorē, qui summus in re militari habetur honos, & nōnūquā à militibus deferebatur. Suos illi duces fortes atq; gratos salutabāt imperatores. Nō sunt omnes copiarū duces imperatores. Et hic initio militum ductor, tum demum dictus est imperator, quū hostiū exercitu fuso, & Antonio qui Mutinā obsidebat, repulso, nomē hoc meruisse visus est. Decreuit eidē Senatus in foro, vt in loco celeberrimo, statuā meritorū testimoniū, & eo tēpore nō parū dignitatis indiciū. Ad hęc faciūt quę scribit in Philippica quinta. Demus, inquit, imperiū Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellū geri non potest, & Propratori eo iure quo qui optimo, qui honos quanquā est magnus illi ætati, tamen ad necessitatē rerū gerendarū, nō solū ad dignitatē valet. Decernendū, Senam placere, C. Cæsare, C. filiū, pontificē, Propratorē, Senatorē esse, sentētiāq; loco prētorio dicere, eiusq; honoris rationem, quemcunq; appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret si anno superiore quęstor fuisset. Idem Antoniana decimaquarta. An vero quisquā dubitabit appellare Cæsare Imperatorē? Aetas eius certe ab hac sententia neminē deterrebit, quandoquidē virtute superauit ætatē. Quęras quid hęc verba significant, vt sua cæde cæsus ille fugiēs exercitus te nominaret imperatorē? Fugiens exercitus Antonij ex parte cæsus est ab Hircio Panſa Cōs. à Cæsare Propratore, tum quidē ab hoste cæsus esse videbatur. Quū vero pace facta, cōciliatis ducibus Antonio Lepido Cæsare, coaluissent antē discordes exercitus, tū nō hostili, sed sua cęde cęsos esse diceres, quōd omnes quasi Cæsariani ad occupandā libertatē, & viri mortē vindicandā vna mente cōspirassent. SIN AVTEM SV PRA.) Præmia tibi data, supra ætatē adolescentig, supra cōsuetudinem, quę legibus annalibus institutis nititur, nec antē

nec antè dat honores, quàm legitima ætas accreuit: supra tuam mortalitatem, cui non diuini & æterni, sed humani & mortales conueniunt honores. At, inquires, honores antè numerati non superant hominum mortalitatem. Nam fasces habere, Imperatorem nominari, statu & ordine senatorio ornari, mortale quiddam est. Sic equidem opinor. Sed amplificandi ratio recipit hyperbolen, & interdum affectu corripiente animum profilit vltra veritatem. Inuenit igitur aliquid tertium, quòd duo grauiter augenti, neque animi vim, neque impetum, neque contentionem satis explebant. Si tibi sunt omnia tributa, cur aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficii sui sceleratè circumscribis Senatum? Animo ingrato crudelitatem, immemori scelus attribuit, quoniam si memor est beneficii, & hoc contemnit officium, inhumanus & crudelis est. Hominis est cognoscere officia, cognita præstare. Si beneficium oblitus est, sceleratus existimandus, qui relicta virtute deflexit ad vitium. Non hic idem est ingratus, & beneficii immemor. Ingratus agnoscit beneficium, nec quum debet & potest, illud rependit: immemor ne agnoscit quidem. Quòd autem illud (sceleratè) refertur aduerbio (crudeliter) non vocandi casus, sed est qualitatís aduerbium. Circumscribere Senatum, est dolo malo & iniqua fraude decipere. Simile est illud supra. Nostra nos opinio fefellit. Quò te misimus? Ad Antonium bello persequendum, & D. Brutum Mutinæ obsessum liberandum. A quibus reuerteris? Non ab ijs ad quos eram missus, sed missus ad bonos ciues, reuertor à pestibus Reipublicæ. Contra quos armauimus te? Contra euerfores patriæ. Quibus arma cogitas inferre? Optimatibus, & de Republica bene sentiētib. A quibus exercitum abducis? Ab ijs qui volebāt restituere libertatem ab Iulio Cæsare ereptam. Aduersus quos aciem instruis? Aduersus eos qui nomine recuperandæ Reipub. multis me honoribus accumulauerunt. Cur hostis relinquitur Antonius? Quia factus est amicus nundinatione Reipu. Cur ciuis hostis loco, id est, pro hoste ponitur? Non habeo causam nisi forte sceleris. Cur castra medio itinere longius aduersariorum castris, & propius urbem mouentur? Quia proditis amicis arma infero patriæ. Aliter responderet Octavius: at Cicero talia quædam intelligi voluit. Oratio est ardens, membratim composita, vt aurem crebro feriat, interrogationibus excitata, paribus relatis & antithetis ornata, nec vlla aut acrior aut melior inueniri potest.

O me nunq̃ sapientem, & aliquando id quod non eram, frustra existimatū. Quātum te popule Romane de me fefellit opinio? O meā calamitosam ac præcipientem senectutē. O turpem exacta dementiq; ætate caniciem. Ego Patres Conscriptos ad parricidium induxi, ego Remp. fefelli, ego ipse Senatum sibi manus afferre

M. T. C I C. E P I S T O L A

coëgi, cum te Iunonium puerum, & matris tuæ partū aureum esse dixi. At te fata patriæ Paridem futurum prædicabant, qui vastares urbem incendio, Italiam bello: qui castra in templis deorum immortalium, Senatum in castris habiturus esses. O miseram & in breui tam celerem & tam variam Reipub. commutationē.

Posteaquam Antonij personam tractauit & Octauij, ad suam ipse peruenit. Antonius iustam belli causam attulit. Cicero de Octauio bene meritis, illum in officio iure suo continere debuit. Sceleratus igitur is qui ab iusta causa motus, rem ad iniquum vertit effectum. Crudelis idem, & nimium ingratus, qui virum de se bene meritum eo deduxit calamitatis, ut indigna de se fateri cogeretur. Sic se ipse accusat, ut in illum culpam omnem reijciat. sic agit in personam suam, ut miserabile sit, hominem spe deceptum, pro summo beneficio summum maleficio recepisse. In his tribus est ordo. Causa belli antecessit, bellum deinde versum est in Remp. tum cepit accusari qui belli suscipiendi fuerat author. Agnoscit ille culpam cum tanta miseratione, ut plus inde assequatur, quam si factum ratione defendisset. Hinc ille infra: Sit erranti medicina confessio. O me nunquam sapientem. Vera loquitur Stoicorum sententia, quam probat in Tusculanis. Perturbatio in sapientem non cadit, nec affectus ille vitiosus, quo mens ab arce detruditur. Hunc autem neque in prosperis rebus, neque in aduersis tenuisse constantiam, tum auctoritates hominum maximorum, tum ipsius monumenta declarant. Rara avis est homo sapiens, aut potius hoc in orbe nulla. O me nunquam sapientem, quia sapiens non fallitur, non errat, non labitur, non habet incerta pro certis, non dicit Non putaram, non ducitur poenitentia: quæ mihi nunc omnia acciderunt. O me aliquando, id quod non eram, frustra existimatum. Interfecto Cæsare vnus omnia regebam, Senatum populumque Rom. ad arbitrium flectebam, penes me erat res, tum videbar plerisque sapiens, non eram autem. Aliquando igitur, hoc est illo aliquo tempore frustra existimatus sum sapiens, id quod non eram. Itaque populum Rom. de me fefellit opinio. Ille me sapientem existimabat, at ut M. Brutus & alij plerique censebant, in extollendo fatali puero eram stultus ac insipiens. Popule dixit in casu vocandi, & verius est quam populus, etsi admittitur vtrunq;. O meam calamitosam ac præcipitem senectutem. Calamitatis est miseria, est etiam senectutis, & maxime cadentis in præceps. In calamitate miseria intelligitur, in præcipiti consilij temeritas, quo quidem grauior est accusatio. Omnium enim ætati senectus debet esse prudentissima: quare suam calamitosam, turpem, dementemque conclamat: sed venia dignam vult haberi, quæ sit opinione boni decepta, culpam tanti mali in alium deriuari. O turpem caniciem. Per caniciem accipimus senectutem, sed id verbi antè dixerat, immorari volebat, aliud simile querere co-
gebatur.

gebatur. Addidit tertium, ætatem exactam, id est extremam senectutem, eò dementem, quòd à mente & ratione deiecta deuenit in errorem. Tria sunt ferè virtutis eiusdem. Vtile est autem in amplificationibus assumere synonyma, & binis aut ternis ferire membris, quod aliquoties iam suprà fecit. Ego Patres Conscriptos ad parricidium induxi, mea sententia & autoritate Senatores impulsi, vt puero decernerent imperium, qui patriam parentem & quasi matrem perderet. Est parricidium matris, sicut & patris. verbum quæsitum ad augendum crimen. Parricidium sanè omnium grauissimum est. Patres inducit his verbis Antoniana quinta, Omnes habeo cognitos sensus adolescentis, nihil est illi Repu. charius, nihil vestra autoritate grauius, nihil bonorum virorum iudicio aptius, nihil vera gloria dulcius. Audebo etiam obligare fidem meam P.C. vobis, populoque Romano: quod profecto quum me nulla vis cogeret, facere non auderem, pertimesceremque in re maxima periculosam opinionem temeritatis. Promitto, recipio, spondeo P.C. Caium Cæsarem talem semper fore ciuem, qualis hodie sit, qualémque eum maxime velle esse & optare debemus. Quis homo prudens non dicat hæc esse verba dementis? Nimium verum est illud antiquum, Sponsioni non deesse iacturam. Quantum prioribus posteriora dissident? quàm sunt omnia retro mutata? quàm vana fuit verbis affirmata sponsio? Nunc aliter, Ego Rempu. fefelli, ego ipse Senatum sibi manus afferre coëgi. Suasi vt Antonium hostem patriæ iudicaret, à quo non ita multo post interficeretur Senatus. Hoc ille decernendo, quodammodo sibi manum afferebat, hoc est mortem sibi consciscibat. Te Iunonium puerum, & matris tuæ partum aureum esse dixi. Plutarchus in vita M. Ciceronis hoc eius refert somniū. Per quietem videre videbatur pueros multos adstare Ioui Capitolino. Iupiter vnum ex omnibus maxime intuens inquit, Hic princeps factus bellis ciuilibus modum imponet. Cicero qui puerum nō cognosceret, eius effigiem impressit animo, quumque venisset in campum Martium, vbi ludis exercebantur pueri, eum quem viderat in somno puerum agnouit: quinam esset rogauit, ac didicit. Hoc somnio commotus, dixit hunc puerum Iunonium, quem nascentem Iuno Lucina videbatur adoptasse, & magnis honoribus destinasse, quo duce compositis ciuilibus bellis aureum seculum futurū esset. Talia quædam cecinit Virgilius, nec desunt qui referant ad hunc Octauium, Iam noua progenies cælo demittitur alto. Casta faue Lucina. Hoc duce siqua manent sceleris vestigia nostri, Irrita perpetua soluent formidine terras. Mater Augusti Accia, Balbo & Iulia sorore C. Cæsaris genita, ab Antonio vilipendebatur vt obscuro genere nata. Te fata patriæ Paridem futurum prædicabant. Quemadmodum Hecuba somniauit se parere facem, sic ego somniaui te dominatum ire. Paris Troiam incēdio vastauit, Phrygiam bello perdidit, Religiones suorum aboleuit. Non aliter & tu vastare vis urbē, si non ignis, at certe seditionis incendio. Italiā bello perdis, Religiones polluis. Habes castra in templis, quæ semper habebantur in locis profanis. Habes Senatum in castris, qui semper habebatur in locis sacris, & procul ab armis. Moris erat in seditionibus occupare militibus tēpla

M. T. C I C. E P I S T O L A

& ædes, ut inde fierent eruptiones, si forte res exigeret, ut è gradibus pugnaretur, ut hoc præsidio aduersarii cohiberentur. Id de more fecit Cæsar: quamobrem obiicit Cicero in templis habere castra, eò cogere Senatū, ut metu præsidij assentiatur omnia. Quod autem paulò antea rumor erat, Rempu. Antonij metu liberatam, in pristinum libertaris statum restitutam, dicit eam esse miserā, quæ breui tempore, ideòque grauiore malo, quia repentino, profligata est.

Quisnam tali futurus ingenio est, qui possit hæc ita mandare literis, ut facta, non ficta videantur esse? Quis erit tanta animi facilitate, qui quæ verissime memoria propagata fuerint, non fabulæ similia sit existimaturus? Cogita enim Antonium hostem iudicatum, ab eo circumfessum Cons. Des. eundemq; Reip. parentem: te profectum ad Cons. liberandum, & hostem opprimendum: hostemq; à te fugatum, & Cons. obsidione liberatum: deinde paulò post fugatum illum, hostem accersitum tanquam cohæredem mortua Repub. ad bona P. R. capienda. Cons. Des. rursus inclusum eò, ubi se non mœnibus, sed fluminibus & montibus tueretur. Hæc quis conabitur exponere? quis credere audebit?

Duo superiores loci ea suggerunt argumenta, quibus Octauij iniuria monstratur, qui inimicum saluum fecit, amicum & alterū patrem perdidit: qui profectus ad bellum de patriæ libertate, redijt ad patriæ seruitutem. Auget illam inconstantiam & iniuriam comparatione facta priorum posteriorumque, & superiorem implet locum. Nam planum fecit iniuriam illatam quammaximā, addit gradum, illam neque esse explicabilem, neque cuiquam credibilem.

Quisnam tali tamque acuto futurus est ingenio (quod ad res explicandas & illustrandas expetendum est) qui possit hæc ita mandare literis, hoc est in historiam redigere, ut facta non ficta esse videantur? Hæc duo verba facta, ficta, vna modò litera distant, nec erant habitura gratiam si in re tam tristi venustatem à prosonomasia quæsisset. illa sponte fluxerunt. vacant igitur suspitione quæsitæ voluptatis, & aptius cohærent, quàm hæc duo, facta, non excogitata. Quis erit tanta animi facilitate) hoc est tam facilis, tam propensus ad credendum, tam credulus, qui non fabulæ similia sit existimaturus ea quæ verissime memoria

memoria propagata, id est historiae monumento posteris tradita fuerint? Cogita enim Antonium hostem iudicatum posteaquam sanguine ciuium gladij imbuti sunt ad Mutinam, de quo plura Philippica decimaquarta. Cogita ab eo circumfessum Mutinae consulem designatum D. Brutum, eundemque Reipublicae parentem. Nominantur Patres patriae, qui ciues & Rempublicam ab exilio aut seruitute liberant, ut Cicero, ut hic D. Brutus, ut postea Augustus. Sicut enim conditores urbium sunt quasi parentes, ita seruatores earum, parentes: nec minus est bene seruare & augere conditas, quam nouas posteritati condere. Parens igitur D. Brutus, quia liberandae patriae causa tyrannum interemit. In quo grauer peccat Antonius, ut videtur, qui non priuatum obsidet, sed Consulem designatum: qui non abiectum ciuem, sed patriae parentem armis appetit. Ad eum liberandum profectus est Octavius, ad Antonium declaratum hostem opprimendum. Hostem istum fugauit, Consulem obsidione liberauit. Postquam intellexit M. Antonium à Lepido receptum, qui tum copias in Gallia Comata ducebat, coiuit societatem. tres qui dicti sunt, Triumui, velut cohæredes partiti sunt inter se bona populi Romani, non aliter ac si mater & ciuium parens Respublica mortua esset. Pauci liberi de multis bona sibi diriperent, fratres suos aut necarent, aut bonis omnibus euerterent. D. Brutus qui ab Octauio non erat admissus ad colloquium, ut patris eius interfector, ubi cognouit iniri societatem, suas legiones fluminibus ac montibus, quod difficilis erat accessus, inclusit. Postea ab omnibus relictus, à latronibus captus, ad Camillum Galliae praesidem ductus, tandem ab eo interfectus est. Habes illam in breui celerem & variam rerum commutationem: quam hoc iudice arduum sit pro rei grauitate exponere, quam difficile sit hominem à scelere abhorrentem credere. Exposita quidem est, & credita, nec illis moribus res erat difficilis: sed hic amplificationi magis quam veritati concessit ars.

Liceat semel impune peccasse: sit erranti medicina confessio. Verum enim dicam, utinam te potius Antonii dominum non expulsemus, quam hunc reciperemus: non quod vlla sit optanda seruitus: sed quia dignitate domini minus turpis est fortuna serui. In duobus autem malis cum fugiendum maius sit, leuius est eligendum. Ille tamen ea exorabat, quae volebat auferre: tu extorques. Ille Consul prouinciam petebat: tu priuatus concupiuiisti. Ille ad malorum salutem iudicia constituebat, & leges ferebat: tu ad perniciem optimorum. Ille à sanguine & incendio seruorum Capitolium tue-

batur: tu cruore & flamma cuncta delere vis. Si qui dabat prouincias Cassio & Brutis, & illis custodibus nominis nostri, regnabat: quid faciet, qui vitam adimit? Qui ex vrbe eiiciebat, Tyrannus erat: quem hunc vocemus, qui ne locum quidem reliquit exilio?

Antonium & Octauium comparat, ut in collatione crudelitatis & sceleris Octavius multo deterior esse videatur. In statu qualitatis plurimum valet hoc comparandi genus: in quo non modo quale, sed etiam quantum sit factum ostenditur. In eo non solum vniuersa est comparatio, sed etiam partes partibus latius explicandi causa conferuntur. Dicturus autem, Vtinam Antonium non expulsemus, turpem confessionem preparatione reddit minus foedam. Liceat, inquit, semel impune peccasse. Nemo tam iustus est aut sapiens, qui non aliquando peccet. Prima culpa videri potest venia digna: secunda grauior est: tertia, & reliquæ deinceps, sicut priori malo faciunt accessionem, ita quoque pro suo gradu luant poenam. Sit primum erranti medicina confessio, hoc est, qui semel peccauit, & cum dolore culpam confessus est, adhibuit remedium morbo, nec alia eget correctione. Si peccauit igitur in expellendo Antonio, vult semel in Rempub. esse peccatum. Fatetur, sit erranti medicina confessio. Causas antè positas contemplanti non videbitur aliquid peccasse. Euentum rei tantum consideranti, species temeritatis apparebit. Ergo dubie agit causam. Ad illius iustitiam præponit malefacta M. Antonij, ad commiserationem fatetur culpam, qua vacare non potest, si certior spectandus est exitus. Adde quod aliam defensionem vix admittant ciues miseris modis perturbati, & huius consilijs afflicti & perdit. Præterea bonum fuit, amoliri reprehensionem eorum qui & factorum & dictorum obiecissent huic inconstantiam. Verum dicam, inquit, hoc est, rem veram confitebor. Vtinam te potius Antoni dominum non expulsemus, quàm hunc reciperemus. Dominum ciuium contulit cum domino seruorum. Correxuit optationem. Nulla est optanda seruitus, quia sicuti summum precium est libertas, ita seruitus est summa humilitas. Si seruire necesse est, dignitate domini minus turpis est fortuna serui. Nam seruus meliore fortuna videtur, cuius dominus amplitudine & dignitate conspicuus excellit. Antonius genere & rebus gestis erat dignior. Minus igitur erat turpe illi quàm tibi seruire. In duobus malis fugiendum maius est. Si de vobis alterum regnare erat necesse, vtinam te peiorem turpioremque fugissemus. Hactenus est preparatio, & genus vniuersum. Subijcit partes. Ille tamē ea exorabat, verbis aut precibus impetrabat quæ volebat auferre, ut legum lationem, immunitatum donationem, restitutionem exulum, prouincias, & id genus multa. Tu non exoras id quod cupis, sed extorques, ut Consulatum, ut Senatusconsulta. Ille consul prouinciam petebat, primum Macedoniam, deinde Galliam: Tu priuatus cōcupisti,

cupisti. Ius erat Consuli, non tibi priuato. Ille ad malorum salutem, hoc est ad seruandos sicarios, grassatores, adulteros, mimos, aleatores, iudicia constituēbat, ferebātque legem de tertia decuria Iudicum Centurionum, vt si quem reum factum seruare veller, illorum obsequio seruaret, quos dignitate adornasset. Tu ad perniciem optimorum leges ferre vis, & iudicia constituere, qui iam Centuriones mittis in urbem, qui tibi nomine exercitus petant consulatum, cunctantem Senatum minis exterreant. Ille à sanguine & incendio seruorum capitolium tuebatur. Caius Amatius humillimæ fortis homo, prioris Marij filium se falso prædicabat: quūque ob hanc simulationem Caij Cæsaris putaretur affinis, fugitiuos & plebem ad res nouas sollicitabat. Senam cadem minabatur, & interfectoris Cæsaris, qui fugerant in capitolium, gladium & ignem asferre contendebat. Exortus est rumor, hunc Amatium Antonio quoq; insidias moliri: qua re motus Antonius Amatium cepit, vncum impexit, & indicta causa perdidit. De hoc homine Philippica prima. Liberatus cædis periculo paucis post diebus Senatus. Vncus impactus est fugitui illi, qui in Caij Marij nomen inuaserat. Tu cruore & flamma cuncta delere vis. Cruorem sanguini, flammā igni refert. de cruore vera loquitur, de flamma non item. Acerbiora timet, quā quæ postea admisit Octavius. Ille dabat prouincias Cassio, M. & D. Brutis, & custodibus, nominis nostri, vt Trebonio, Tullio, Cimbro: Syriam Cassius, Macedoniam M. Brutus, Galliam D. Brutus, Asiam quæ circa Ioniam est, Trebonius, Bithyniam Tullius & Cimber obtinuerunt. Has prouincias non dat Antonius, sed tamen dare nunc dicitur, quia illo consule referente, à Senatu decernuntur. Hoc modo prouincias dabat, & regnabat, hoc est tyrannidem exercebat: quid faciet Octavius, qui vitam adimit interfectoris patris, & eorum fautoribus? Antonius qui tyrannicidas ex vrbe eiciebat, vt duos Brutos, vt eorum socios, tyrannus erat. Tu ne locum quidem reliquisti exilio, qui iam bellum geris cum D. Bruto, & alijs eiectis, & propemodum exulantibus. Tu es igitur plusquam tyrannus. Hactenus est comparatio amplificatione insignis, & magna prædita virtute.

Itaque si quid illæ maiorum nostrorum sepultæ reliquæ sapiunt, si non vnà cum corpore sensus omnis vno atque eodem consumptus est igni, quid illis interrogatibus quid agat nunc Pop. Romanus, respōdebit aliquis nostrū, qui proximus in illam æternam domū discesserit: aut quē accipient de suis posteris nuncium illi veteres Aphricani, Maximi, Pauli, Scipiones: quid de sua patria audient, quā spoliis triumphisq; decora-

M. T. C I C. E P I S T O L A

runt: an esse quēdam annos quatuordecim natū, cuius auus fuerit argentarius, ad stipulator pater, vterq; verò precarium fecerit quæstum, sed alter vsq; ad senectutē, vt non negaret, alter à pueritia, vt non posset non cōfiteri, eū agere, rapere Remp? cui nulla virtus, nullæ bello subactæ & ad imperium adiunctæ prouinciæ, nulla dignitas maiorū conciliaffet opem potentiū, sed forma per dedecus pecuniā & nomen nobile consceleratum impuditiæ dedisset: veteres vulneribus & ætate confectos Iulianos gladiatores, egenteis reliquias Cæsaris ludi ad rudem cōpulisset, quibus ille septus omnia misceret, nulli parceret, sibi viueret: qui tanquā in dotali matrimonio Remp. testamēto legatam sibi obtineret? Audient duo Decii seruire eos ciueis, qui vt hostibus imperarent, victoriæ se deuouerunt. Audiet C. Marius impudico domino parere nos, qui ne militē quidē habere voluit nisi pudicum. Audiet Brutus eum populū, quē ipse primò, post progenies eius à regibus liberauit, pro turpi stupro datum in seruitutem. Quæ quidem si nullo alio, me tamen internuncio ad illos celeriter deferentur. Nam si viuus ista subterfugere non potero, vnà cum istis vitam simul fugere decreui. Vale.

Hæc peroratio est, quæ crimen repetitione auget, omnium etiam mortuorum indignationem mouet, authori criminis perpetuam ignominiam & æternum supplicium fore concludit. Duæ sunt partes eius, repetitio, & indignatio: sed (vt plerunq; fit) simul concurrunt, quod à rebus ipsis de quibus agitur, solet etiam moueri indignatio. Mortui celebres memorantur quorū Pop. Romano videbatur sacra & obseruanda maiestas. Hi quondam gubernarunt Remp. libertatem imperij seruarunt, florentem ciuitatem reliquerūt. verisimile est laturos ægre indignum pueri factum, qui quod publicum peperere maiores, in sua priuata commoda auertat. Dubitat autem Cicero, an viuant animi eorum, quos

vivere

vivere affirmauerat libro de senectute, de somnio Scipionis, Tusculana prima. Videt permultos ab ea sententia Pythagoræ & Platonis abhorre, vt Epicureos omnes, vt Aristoxenum, vt Dicerchum. Hi mortalem animum arbitrantur, & suas habent sectas. Nec mirum si dubitat tot opinionibus distractus, quū hodie reperiantur in Italia, & alijs in gentibus, qui statuunt animorum mortalitatem. Si quid, inquit, illæ maiorū nostrorū sepultæ reliquæ sapiūt, vt sapere vulgo dicuntur ab ijs qui animos in sepulcris esse autumant, cibos ferunt in Febris, flores spargunt, sepulcra venerantur, sanguine satiant animos, si non vnā cum corpore sensus omnis qui ab animo est, aut est animus ipse sentiens, vno atq; eodem consumptus est igni & rogo, quid illis respondebit aliquis nostrum, qui proximus, id est primus ab illis in illam æternā domum discesserit? Non arbitratur, quod vulgus, animū diu manere ad reliquias sepultas, sed leuem esse, sursum tolli more leuium rerū, per lineam rectam petere cælum, illic permanere in contemplatione rerum omnium. Hanc domum dicit æternā. In eam sententiā plura leges Tusculana prima. Quem accipient de suis posteris, & de Octauiano seculo nūcium veteres illi gubernatores Reipu. Africani, Maximi, Pauli, Scipiones? Tristem certe nūcium accipient. E multis Scipionibus quatuor maxime nominantur. Duo Publius & Cneus fratres militum duces, in Hispania magna cum laude perierunt. Hos vocat hic Cicero Scipiones, Virgilius duo fulmina belli. Duo Africani nominati, P. Cornelius maior Africanus Carthaginem cepit, Africam tributariam fecit. Minor Aemilianus Numantiam & Carthaginem evertit. Maximi & Pauli dicuntur pluraliter honesto quodā genere loquendi, vnus tamen præcipue intelligitur Quintus Fabius Maximus, qui cunctando fregit Annibalem. vnus Paulus Aemilius, qui Persen Macedoniæ regem superatū egit in triumphum. Pluralitas efficit vt persimiles alios habeamus in eodē numero. Hi quanto ampliores sunt, quanto magis de Repub. desudarunt, tanto grauius ferre debere videntur hanc iniuriam, & impium ciuem (si quid possunt) pœna afficere. Mouebit ætas immatura, mouebit obscurū genus, mouebit indignitas & inopia rerum gestarum, mouebit potentia per impudicitiam comparata, mouebit impurus miles, mouebit facti atrocitas. Sunt istæ *modi* *causæ*, vnde crescit amplificatio. Octavius agebat annū vigesimum quum scripsit hæc Cicero. Testis est Suetonius. Consulatum, inquit, vigesimo ætatis anno inuasit, ad motis hostiliter ad urbem legionibus. Idem ostendit ratio temporis. Natus est M. T. Cicerone & Antonio Consulibus nono Calendas Octobris. Consulatum gessit Hircio & Panfa prælio interfectis. A Consulatu Ciceronis ad exitū Hircij & Panfæ anni viginti numerantur per Consules. Cicero in Philippicis agens in Antoniū, annos viginti numerat à suo Consulatu. Codices alij. xiiij. alij. xxij. notant annos. Aut igitur errore lapsus est Cicero, quod non facile credo, aut imminuit ætatem, aut numerus est corruptus, vt in plerisque eiusdem orationibus, quoniā in legēdis veterū notis posteriores hallucinati sunt. Auus Augusti, inquit Suetonius, municipalibus magisterijs contentus, abundante patrimonio tranquillissime senescit. Marcus Antonius exprobrat auum argentarium. Pater à principio ætatis, &

M. T. C I C. E P I S T O L A

re & æstimatione magna fuit, ut equidem mirer hunc quoque à nonnullis argē-
tarium, atque etiam inter diuiores operasque campestres proditum. Hec ille. Du-
bium fuit igitur an auus argentarius, & pater adstipulator fuerit in municipijs.
Illum maledici dissipauerant rumore, ut Cassius Parmensis, qui scripsit Augu-
stum esse pistoris & numularij nepotem. Cicero qui genus Octauij laudauerat
Antoniana tertia, nunc iratus rumores sequitur. Verilimile est & auum & patrē
equites perdiuites, patrem etiam postea Senatorem, aliquādo sordidos & quæ-
stus auidos fuisse, versatos esse inter argentarios & adstipulatores, præ se tulisse
tamen honestius & magis liberale viuendi genus. Argentarij sunt trapezitæ &
numularij maiores, qui priuatā & publicam fœnoribus exercēt pecuniam, ac ra-
tiones conficiunt. Adstipulatores sunt qui per interrogationem obligant pro-
missorem. Est enim adstipulari, nunc cōsentire, nunc interrogare vel interroga-
ri. Adhibētur hi stipulationibus, & operæ campestri, quum pecuniam candidatū
promittunt. In eorum locum successerunt qui notarij nominantur. Quod eorum
vita versatur in quæstu parum liberali, sordida & illiberabilis habetur, ut fœne-
ratorum. Adstipulatores Vitellius imperator occidit. Sueto. Fœneratorum & sti-
pulatorum publicanorumque qui vnquam se aut Romæ debitum, aut in via por-
torij flagitassent, vix vlli pepercit. Precarius quæstus, qui nō tam est in potesta-
te facientis quæstū, quā in illius vnde petitur quæstus. At tum sit, quum petenti
fieri permittitur. Id quia humile & sordidū est, ponit ad cōtemptum. Auus con-
senuit, pater ante senectutem decedens ē Macedonia, morte obiit repentina.
Alter igitur auus vsque ad senectutem si fuisset argentarius, nō negaret se fuisse
quod omnibus notum esset. Alter pater si adstipulator fuisset à pueritia ad me-
diam ætatem & ad mortem, id quoque negare non posset. hoc modo cōfirma-
re conatur id quod dubiū esse intelligebat. c v i nulla virtus.) Virtutem ado-
lescentis nuper ferebat ad cœlum, incredibilem diuinamque prædicabat, nunc ve-
ro nullam esse dicit. Mutati sunt mores, mutatur & gloria. Non virtus est quæ
inuadit in patriam, sed impium latrocinium. Sit igitur aliqua virtus, id est facultas
bellica, nulla vera virtus atque sapientia. N V L L A E ad imperium adiunctæ
prouinciæ.) Adiunguntur prouinciæ, quum victæ imperium Populi Romani fe-
runt, magistratum admittunt, vectigalia attribuunt. Sic pater huius Cæsar impe-
rio Galliæ partem addidit: hic autem nullam subegit prouinciam ante bellum
ciuile. Ordo rerum exigit, ut antè bello subigantur, quæ ad imperium adiungan-
tur. N V L L A dignitas maiorum.) Gens Octauiorum à Tarquinio Prisco re-
ge allecta in Senatum, mox à Seruio Tullio in patricias gentes traducta, proce-
dente tempore ad plebem se contulit. Rursus magna vi per Iulium Cæsarem in
Patriciatum rediit. Deinde alij in ordine Senatorio manserunt Octauij, alij in
ordine Equestri constiterunt. Fuit igitur aliqua maiorum dignitas, ut Patricia &
Equestris, sed illa non magnam conciliauit opem potentium, ut C. Cæsaris, Hir-
cij, & aliorum principū, sed potius aut forma, aut sanguinis propinquitas. Fama
erat hunc puerum à Iulio Cæsare & Aulo Hircio constupratum, nec defuerunt
qui flagitium obijcerēt, Sextus Pompeius, & M. Antonius, quos secutus Cicero,
Forma,

Forma, inquit, & tenerę ætatis pulchritudo per dedecus & stuprū tibi dedit pecuniā trecenta milia nummū ab Aulo Hircio, & nobile nomen Cæsaris ex adoptione, sed cōsceleratū, id est, cum scelere iunctū impudicitia. IULIANO S. gladiatores.) Iulius Cæsar alios habuit gladiatores, in ludo instituēdos per lanistas, alios apud equites & Senatores amicos, alios ex arena rapi seruariq; iussit: quos omneis nō tā significat hic Tullius, quā Veteranos omneis, qui multis in prælijs versati, vulneribus & ætate propè confecti, quiescebant in colonijs, initio donis diuites, mox egētes. Gladiatores nominat, quod sint audaces, & venalē sanguinē effundere parati. Reliqui facti sunt ē Cæsaris ludo, hoc est exercitū nefario & cruento, qui nō aliter irrupit in Rēpublicā, quā gladiatores illi quos Spartacus in patriam coegerat. Veterani rudiarij, & quasi rude donati, hoc est emeritū, nunc compelluntur ad rudem: quomodo? inquit, excitantur ad bellum, non ad rudem? Sic res habet, rudiarij reuocantur ad certamen, pecuniæ authoramento, non aliter quā gladiatores quidam emeriti à Tiberio reuocati sunt in arenam. Sed quia rudem virgamq; signum missionis quodammodo resumūt, ad rudem cōpelli videntur, in hunc sensum, vulneribus & ætate cōfecti, nō tam arma ferre possunt, (etsi arma ferūt) q̄ rudē illā gerere qua donati sunt, ne postea pugnārēt. Pugnāt, & id habēt, quod nō esse pugnādū significat. Dicturus erat, ad arma cōpulit: maluit, ad rudem cōpulit, hoc est, emeritos & quietos abuti rude sua cōpulit. Omnia miscere, est omnia cōfuso ordine turbare. Viuere sibi, in rem suam priuatam omnia conuertere, bonum publicum negligere. IN DOTALI MATRIMONIO.) Iulius Cæsar Octauium in familiam & nomen adoptauit, eundem testamento scripsit heredem ex doctrate. Visus est puero non bona modo, sed etiam Rempublicam legare, cui dabat exemplum & facultatem occupandæ Reipublicę. Obtinuit eam hæres quasi testamento legatam, quæ iure nec alienari nec legari potest. Obtinuit, inquam, tanquam in dotali matrimonio, hoc est, non aliter quā vir bona obtinet in dotem vxoris accepta. AUDIENT DVO DECII.) Decius pater bello Latino se pro Republica deuouit. Filius eodem modo bello Gallico. Obire sponte voluerunt, vt suis acquirerent victoriā. Quo ritu quibūsvē cęremonijs celebretur ista deuotio, apud Liniū reperies. C. MARIVS. Cicero pro Milone. Pudicitia cum eriperet militi Tribunus militaris in exercitū Caij Marij, propinquus eius Imperatoris, interfectus ab eo est, cui vim afferebat. Facere enim probus adolescens periculose, quā perpeti turpiter maluit. Atque hunc ille vir summus scelere solum, periculo liberauit. Idem refert Valerius de milite Trebonio.

AUDIET BRVTVS. Iunius Brutus Tarquinius exegit, progenies eius M. & D. Bruti Cæsarem trucidarunt. Tandem redit in illud, Cedam vita. ac sperat illam æternam domum, & cæleste domiciliū, in quo beate viuere opinatur veteres Romanos. Si viuus ista mala, & istam miseram seruitutem subterfugere nō potero, vnā cum istis vitam simul fugere decreui. Sensus est, Si retinere vitam cupiam, forte seruire cogar. Id si accidet, & ista mala & istam vitam fugere de-

creui. Auguratus est augur, id quod nō ita multo post euevit. Nescijt tamen tam
præsens esse malum. Ista mala, non vitam fugere decreuerat. LICET IN exi-
guo hortulo multos legere flores indoctorum sensibus non iniucundos & in-
suauis. Pueritiæ, cui ista ludimus, paucos, si placet, colligamus. LICITVM fuis-
set, mollius in fine quàm licuisset. Nomē, pro re quæ nominatur, aut eius digni-
tate. Coram, aduerbium, quod & ad multos pertinet. Si licitum fuisset coram dis-
putare, fecissem. deterius erat, si licitum fuisset coram disputare, disputassem.
Remedia adhibere. Salutaria pro salubribus. Decernere, proprium Sena-
tus. Signa latius dicta quàm vexilla. Castra promuntur. Conscriptæ legio-
nes, ut Patres Conscripti. Exteræ nationes. In præsentia. Cedo foro. Reui-
uisco. Non dubitanter. Deum. Appello. Animus abhorret. Fortuna infesta. Ista
non dolere. Publicis incōmodis mederi. Ordiam ab initio. Nouissima. Dies acer-
ba. Vir animi maximi. In primo gradu magnanimus. Dilapidabat pecuniā, æra-
rium exhauriebat. Donare ex commentario. Dictatorem creari. Vindex liberta-
tis. Affectam Rempublicam. Deferre honores. Se aduersum, pro aduersum se.
Exercitu pulso. Sin autem. Beneficii sui, notanda recipratio. Arma inferre. Ex-
ercitum abducis. Aciem struis. Hostis loco. Longius castris. Propius urbem. Po-
pule. Præcipitem senectutem. Exacta ætate. Parricidium matris. Sibi manus af-
ferre. Partus aureus. Vastares incendio. Castra habere. Memoria propagare. Fa-
bulæ similia. Circumfessum. Cohæredem. Includum eo, ubi. Constituere iudicia.
Cruore & flammia delere. Sepultæ reliquiæ. Igni casu latino. Adstipulator. Pre-
carius quæstum fecit. Ad imperiū adiunctæ prouinciæ. Conciliare opem. Cō-
sceleratum impudiciæ. Aetate cōfectos. Ad rudem compulit. Miscere pro per-
turbare. Viueret sibi. Dorale matrimonium. Primo, post. Dare in seruitutem. Inter-
nuncius. Vitam fugere. Hæc & similis paranda verborum suppellex.

FINIS.